

O velikosti duše

Aurelius Augustinus

Kapitola 1

Šest otázek o duši a původ duše

1. *Evodius*:¹ Vidím, že nemáš vůbec co na práci,² proto mi prosím odpověz na otázky, které mě znepokojují, nikoli neprávem ani nevhodně, jak aspoň myslím. Když jsem se tě totiž ptal na mnoho věcí, často ses mě snažil zastrašit jakousi řeckou sentencí, která nám zapovídá hledat to, co nás přesahuje. Nemyslím si však, že bychom přesahovali sami sebe. Pokud se tě tedy zeptám na duši, nezasloužím si slyšet: „Co je nám do věcí, které nás přesahují?“³ ale zasloužím si snad slyšet, co jsme.

Augustin: Vyjmenuj tedy stručně, co chceš o duši slyšet.

Ev. Hned to udělám, vždyť to mám dlouhým rozmyšlením připraveno. Ptám se tedy, jaký je původ duše, jaká je svou kvalitou a svou kvantitou, proč byla dána tělu, jakou se stává, když do těla přichází, a jakou, když je opouští?⁴

2. *Aug*. Když se ptáš na původ duše, nutně to chápu v dvojím významu. V jiném smyslu se totiž ptáme na původ člověka, když se chceme dozvědět, jaká je jeho vlast, a v jiném, když nás zajímá, z čeho sestává, tj. z jakých prvků a částí je složen. Co z toho chceš vědět, když se ptáš na původ duše? Přeješ si poznat jakoby její kraj a vlast, odkud sem přišla, anebo se ptáš, jaká je její substance?

Ev. Po pravdě řečeno mě zajímá obojí, avšak rád přenechám tvému úsudku, co je třeba poznat dříve.

Aug. Věřím, že jakýmsi vlastním příbytkem a vlastní duše je sám Bůh,⁵ který ji stvořil. Její substancí však nedokážu uvést; nemyslím si totiž, že by sestávala z těchto obvyklých a dobře známých

¹ Ke jménům diskutujících postav srv. výše, str. 15, pozn. 21. K názvu dialogu srv. výše, str. 20n.

² O volnu (*otium*) jako podmínce filosofování se zmiňuje podobně Ciceron v úvodu k *De part. or.* 1 (srv. B. R. Voss, *Der Dialog*, str. 245n, pozn. 200). Zatímco pro tohoto politika bylo však *otium* přestávkou v zaměstnání (*negotium*), stává se pro Augustina životní formou (srv. *ibid.*, str. 281–286).

³ K této sentenci srv. výše, str. 42n.

⁴ K tomuto katalogu otázek srv. výše, str. 18n.

⁵ Srv. *Fp* 3,20; *Žd* 11,13–16; Plotinos, *Enn.* I,6(1),8,21n. Toto místo cituje Ambrož z Milána, *De Is.* 8,78–79 (*CSEL* 32/1, 698) i Augustin sám v *De civ. Dei* IX,17 (*CCL* 47, 265); srv. Catapano, str. 350, pozn. 11.

přirozeností, jichž se dotýkáme tělesnými smysly. Duše přece nese-
stává ze země, z vody, ze vzduchu ani z ohně, ani z nich všech, ani
z některých v jejich spojení.⁶ Kdyby ses mě zeptal, z čeho sestává
tento strom, uvedl bych dobře známé čtyři prvky, z nichž, jak
věříme, všechny takové věci sestávají.⁷ Kdyby ses ale ptal dále,
z čeho sestává sama země, voda, vzduch nebo oheň, neměl bych
již co odpovědět. Podobně když hledáme, z čeho se skládá člověk,
mohu odpovědět, že z duše a těla. Když se zeptáš na tělo, odvo-
lám se na známé čtyři prvky. Když se ale budeš ptát na duši, budu
na rozpacích, jako by ses prve zeptal, z čeho je země – neboť i duše
se zdá být čímsi jednoduchým, čemu náleží vlastní substance.⁸

Ev. Nerozumím, jak chceš, aby měla vlastní substanci, když ji
podle tvých slov stvořil Bůh.⁹

Aug. Podobně jako o zemi nemohu popřít, že ji stvořil Bůh,
a přece nedovedu říci, z jakých jiných tělesných věcí by sestávala.
Je to totiž jednoduchá tělesná věc právě díky tomu, že je to země.
Proto se také nazývá prvkem všech tělesných věcí, které vznikají ze
čtyř prvků. Neprotiřečí si tedy, když řekneme, že duši stvořil Bůh
a že má jakousi vlastní přirozenost. Tuto její vlastní přirozenost,

⁶ K otázce původu duše srv. výše, str. 19n. Ohňovou duši počítá Cicero
ke stoické (Zenonově) nauce *SVF* I, 134 (z Cicerona); jiní autoři dosvědčují
stoickou (Chrysippovu) představu o duši jako směsi ohně a vzduchu, srv.
SVF II, 786 (z Alexandra z Afrodisiady); II, 787 (z Galena). Augustin odmítá
představu duše utvořené ze živlů také v *De Gen. litt.* VII,12,18–20,26 (BA 48,
530–546); *De Trin.* X,7,9 (CCL 50, 322n); *De civ. Dei* VIII,5 (CCL 47, 222). Srv.
Catapano, str. 350, pozn. 15.

⁷ Srv. Aristoteles o Empedoklovi *Metaph.* 984a8–11; 985a32–b2. K pojmu
elementum („prvek“) u Augustina srv. M. Baltes, s. v. *Elementum*, in: *AL* II (Ba-
sel 1996–2002), str. 767–775.

⁸ K duši, která je jednodušší než tělo, mj. proto, že není rozprostraněná
v místě, srv. *De Trin.* VI,6,8 (CCL 50, 237). K duši jako substanci srv. Plotinos,
Enn. IV,7(2),8°,40–50; I,1(53),4,19–20; IV,3(27),2,8–10; Porfýrios, *Sent.*
17 (Brisson 316); viz k tomu *Jak vystoupit*, str. 47n.

⁹ Tato replika snad prozrazuje, že Augustinův rozhovor vychází z Cicero-
novy představy duše jako čehosi božského (srv. *Tusc.* I,27,66 [Pohlenz 250]),
s níž nemusí být bez dalšího slučitelná myšlenka duše stvořené (tak aspoň
soudí Catapano, str. 351, pozn. 20). Nebo má Augustin na mysli význam *sub-*
stantia ve smyslu *subsistentia*, tj. samostatná existence: duše není na Bohu ne-
závislá, pokud ji Bůh stvořil (Ferri 168, pozn. 3).

kteřá náleží jen jí, stvořil Bůh, právě tak jako přirozenost ohně,
vzduchu, vody a země, aby se z nich všech skládaly další věci.

Kapitola 2 Kvalita duše

3. Ev. Spokojím se zatím s tvou odpovědí na otázku po původu
duše. Pečlivě si to promyslím, a pokud mě bude ještě něco zajímat,
později se tě zeptám. Vylož mi tedy prosím, jaká je svou kvalitou.

Aug. Zdá se mi, že je podobná Bohu. Ptáš se totiž na lidskou
duši, pokud se nemýlí.

Ev. Právě to bych byl rád, abys mi vysvětlil. Jak je totiž duše
podobná Bohu, když Bůh podle naší víry nebyl nikým stvořen,
zatímco o duši jsi dříve řekl, že ji stvořil Bůh.

Aug. Což si myslíš, že bylo pro Boha obtížné stvořit něco sobě
podobného? Vždyť vidíš, že je to v obrovské rozmanitosti obrazů
dovoleno i nám. 134

Ev. Jenže my tvoříme, jak se zdá, věci smrtelné, zatímco Bůh
stvořil duši nesmrtelnou. Tak se aspoň domnívám, pokud snad
nemáš jiný názor.

Aug. Chtěl bys tedy, aby lidé tvořili takové věci, jaké stvořil
Bůh?

Ev. To jsem zrovna neřekl. Ale jako on, nesmrtelný, stvořil cosi
nesmrtelného ke své podobě,¹⁰ tak i my, stvoření od Boha jako
nesmrtelní, když něco tvoříme ke své podobě, měli bychom rovněž
tvořit věci nesmrtelné.

Aug. To by platilo, kdybys nakreslil obraz toho, o čem věříš, že
je v tobě nesmrtelné. Jenže na obraze zachytíš jen podobu těla,
které je nepochybně smrtelné.¹¹

Ev. Jak to tedy, že jsem podobný Bohu, pokud nedokážu tvořit
něco nesmrtelného jako on?

¹⁰ Srv. *Gn* 1,26n; 5,1; 9,6; *Mdr* 2,23; *Sir* 17,1.

¹¹ Podobně argumentuje Platon (*Resp.* 579a–598c) ve věci malířství jako ná-
podobu tělesné věci, která sama je nápodobou ideje.

Aug. Tak jako obraz tvého těla nedokáže to, co dokáže tvé tělo, není ani divu, že duše nemá takovou moc jako ten, k jehož podobě byla stvořena.

Kapitola 3 Kvantita duše

4. *Ev.* To mi prozatím stačí. Nyní pověz, jaká je duše svou kvantitou.

Aug. V jakém smyslu míníš její kvantitu? Nerozumím totiž, zda se ptáš jakoby na rozměr její šířky, délky, tloušťky či toto vše dohromady, anebo zda chceš vědět, co dokáže. Máme totiž ve zvyku se ptát, jak veliký byl Herkules, tj. kolika stop výše dosahovala jeho postava, anebo zase jak veliký to byl muž, tj. jaká byla jeho moc a síla.

Ev. Obojí toužím o duši vědět.

Aug. Ono první však o duši nelze říci ani vůbec nahlédnout. Žádným způsobem totiž nelze duši pokládat za dlouhou, širokou ani jaksi statnou. To jsou určení těla, jak se mi zdá; tak se na duši ptáme proto, že jsme uvyklí zabývat se tělesnými věcmi. Právem se proto nařizuje také v (posvátných) tajemstvích,¹² aby každý, kdo se chce stát takovým, jakým byl od Boha stvořen, tj. podobným Bohu, odvrhl všechno tělesné a zřekl se celého vezdejšího světa – neboť i ten je, jak víme, tělesný. Není totiž jiné spásy duše, ani obnovy, ani smíření s vlastním tvůrcem. Proto ti nemohu odpovědět, jak velká je duše, ptáš-li se tímto způsobem. Mohu však tvrdit, že není dlouhá, široká ani tlustá, ani nemá nic z toho, co obvykle zkoumáme o rozměrech tělesných věcí. Proč si to myslím, pokusím se zdůvodnit, pokud chceš.

¹² Výraz *mysteria* („[posvátná] tajemství“) zde patrně označuje křestní katechezi (McMahon, str. 63, pozn. 1; Catapano, str. 352, pozn. 27) či liturgii (Ferri, str. 167, pozn. 5). Jiní autoři chápou *mysteria* na tomto místě jako „tajemství Písma“ s odkazem na L 14,33, kde Ježíš rovněž žádá, aby se jeho učedník zbavil všeho (J. Doignon, BA 4/2, str. 350) nebo jako „svátosti“ křtu, biřmování a eucharistie (Colleran, str. 17 a str. 196, pozn. 5); v tomto smyslu patrně i de Labriolle (str. 233), který uvádí „(naše) tajemství“.

Ev. Ovšemže chci a nemohu se dočkat. Zdá se mi totiž, že duše není jaksi nic, pokud jí nic z toho nenáleží.¹³

Aug. Pokud souhlasíš, ukážu ti napřed, že je mnoho věcí, o nichž nelze říci, že nejsou nic, ačkoli u nich nenacházíme žádný takový rozměr, jaký hledáš v duši – aby se ti jen proto, že u duše nenalézáš délku a podobné věci, nezdálo, že duše není nic; ba je naopak tím cennější a úctyhodnější, že nic z toho nemá. Potom se podíváme, zda opravdu nic z toho nemá.

Ev. Postupuj v tom pořadí a takovým způsobem, jak sám chceš; jsem připraven poslouchat a učit se.

Kapitola 4 Existují věci, které nemají délku, šířku ani hloubku

5. *Aug.* Správně činiš; odpovídej tedy prosím na mé otázky – neboť snad již sám víš to, čemu se tě snažím naučit.¹⁴ Nepochybuješ, jak věřím, že tento strom něčím je?

Ev. Kdo by o tom mohl pochybovat?

Aug. A co tohle: Pochybuješ snad, že spravedlnost je mnohem lepší než tento strom?

Ev. To je ovšem směšné; jako by zde bylo možno srovnávat!

Aug. Jsi ke mně šlechetný; teď však dej prosím pozor na tohle: Tento strom je jasně natolik horší než spravedlnost, že podle tvého názoru ani nelze obojí srovnávat. A zároveň jsi přiznal, že tento strom nelze pokládat za nic. Řekl bys tedy, že samotnou spravedlnost máme pokládat za nic?

Ev. Který blázen by si to mohl myslet?

Aug. Uvažuješ naprosto správně. Snad se ti ale zdá, že tento strom něčím je, protože má určitou délku, šířku a tloušťku? Kdybys je odňal, nebude ničím.

Ev. To se mi zdá.

¹³ K Evodiově představě duše jako tělesné srv. výše, str. 26.

¹⁴ K Augustinově představě platonské anamnese a jejímu vývoji v jeho díle srv. výše, str. 13n.